УДК 615.825..796.032.-056.26

Руденко Р.Є.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОНЦЕПЦІЇ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СПОРТСМЕНІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Розглянуті напрями становлення й розвитку фізичної реабілітації спортсменів з обмеженими фізичними можливостями. Проведений аналіз наукових досліджень з питань застосування засобів фізичної реабілітації неповносправних спортсменів. Встановлено, що засоби фізичної реабілітації мають корекційну спрямованість. Обґрунтовано концептуальні основи програми фізичної реабілітації.

Ключові слова: *концепція, корекція, програма, спортсмени з обмеженими фізичними можливостями, фізична реабілітація.*

Постановка проблеми. Актуальність питання зумовлена низкою досліджень з проблеми фізичної реабілітації спортсменів з обмеженими фізичними можливостями. Зокрема, висвітлено питання відновлення працездатності, регуляції кардіореспіраторної системи засобами фізичної реабілітації [3]. Проаналізовано клініко-фізіологічне обґрунтування застосування акупунктури, вибіркового масажу для спортсменів з обмеженими фізичними можливостями [6]. Вивчено різні аспекти діяльності фізичних терапевтів у країнах-членах Світової конфедерації фізичної терапії. Проаналізовано розвиток фізичної реабілітації, реабілітації і спорту інвалідів в Україні, структуру підготовки фахівців з фізичної реабілітації [4]. Попри велике науково-практичне значення праць вітчизняних і зарубіжних науковців, фізична реабілітація спортсменів з обмеженими фізичними можливостями, на жаль, залишається вивчена недостатньо і потребує розробки методів й засобів, які здатні призупинити прогресування основного й супутніх захворювань, підвищити працездатність, покращити спортивні результати. Вивчивши теоретичний й практичний досвід провідних фахівців нами виявлено, що є потреба у побудові концепції фізичної реабілітації спортсменів-інвалідів для реалізації якої треба розробити програму із застосуванням новітніх технологій фізичних засобів реабілітації.

Зв'язок теми з важливими науковими та практичними планами. Дослідження виконувалося згідно пріоритетного тематичного напряму "Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань" на період до 2015 року, затвердженого Кабінетом Міністрів України (постанова від 7 вересня 2011 р. № 942, м. Київ), пріоритетного тематичного напряму "Цільові дослідження з питань гармонізації системи "людина-світ" та створення новітніх технологій покращення якості життя", наукових досліджень та розробок пріоритетного тематичного напряму на 2012-2015 роки Львівського державного університету фізичної культури (Схвалено вченою радою, протокол № 7 від 06.03.12 р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних наукових видань підтвердив наявність окремих досліджень з питань фізичної реабілітації спортсменів-інвалідів як у іноземній так і вітчизняній літературі. Зокрема, у наукових працях А.І. Кравченко, В.І. Гончаренко (2008) проаналізовано питання про відновлення працездатності спортсменів-футболістів з обмеженими фізичними можливостями за допомогою акупунктури. Специфіка вегетативної регуляції кардіореспіраторної системи баскетболістів з ураженнями спинного мозку засобами фізичної реабілітації була досліджена О. Романчуком, М. Сорокіним (2005). Роль фізкультури і спорту у фізичній реабілітації, якість життя спортсменів-інвалідів представлено у наукових дослідженнях В.В. Храмова (2008, 2010). Започатковані наукові дослідження по визначенню впливу засобів фізичної реабілітації на фізіологічний стан спортсменів з обмеженими фізичними можливостями Р.Є. Руденко (2010–2014). Зокрема, був проведений моніторинг вмісту калію, кальцію, фосфору, креатиніну, креатинкінази в крові, 17-КС сечі в спокої, після фізичних навантажень, після курсу фізичної реабілітації; розроблена методика корекційного масажу, активних й пасивних спеціальних вправ, з урахуванням перебігу основного й супутніх захворювань, об'єму фізичного навантаження у різні періоди тренувань. Питання розвитку фізичної реабілітації в Україні, реабілітація і спорт інвалідів досліджено Ю.О. Лянним (2008, 2012). Проблеми діагностичних досліджень, роль клінічної практики в становленні фахівців з фізичної реабілітації викладені у наукових дослідженнях Т.В. Бойчук (2008 – 2012). Питання підготовки фахівців з фізичної реабілітації до здров'язбережувальної діяльності висвітлені у наукових працях Н.О. Бєлікової (2009–2012). Шляхи вирішення проблеми фізичної реабілітації студентів з інвалідністю та їх соціальна адаптація всебічно обґрунтовані у публікаціях Е.В. Макарової (2009-2013). Реабілітація спортсменів-інвалідів відповідно до

© Руденко Р.Є., 2014

захворювань з подальшою інтеграцією у суспільстві, тренування і відпочинок, розробка методів тестування досліджені В.І. Дубровським (2002, 2005).

Джоел А. DeLisa, д.м.н., професор, засновник Foundation Research Center, голова департаменту з відновної медицини, реабілітації університету Медичної Школи Нью-Джерсі перевидав у 2010 році підручник "Відновна медицина: принципи і практика". В одному з розділів автором описано практичні рекомендації з фізичної реабілітації при різних захворюваннях, окреслено взаємозв'язок між реабілітацією і спортом. У 1966 році Людвіг Гуттман (Сток-Мандевіль, Англія) заснував Британську асоціацію спортсменів-інвалідів. Ним було докорінно змінено теорію і практику реабілітації інвалідів, пріоритет надавався заняттям спортом. У висновках зазначено, що фізична реабілітація інвалідів покращує фізичні можливості пацієнтів.

Мета дослідження – обґрунтувати доцільність системи заходів фізичної реабілітації спортсменів з обмеженими фізичними можливостями.

Завдання дослідження. Охарактеризувати сучасний стан вітчизняних та зарубіжних досліджень, присвячених розвитку реабілітаційних технологій спортсменів з обмеженими фізичними можливостями. Проаналізувати проблеми фізичної реабілітації спортсменів-інвалідів. Обґрунтувати деякі аспекти концепції фізичної реабілітації спортсменів-інвалідів.

Результати дослідження. Певна система методів та форм, засобів та видів пізнання становить наукову методологію [1]. Під методологією розуміють вчення, науку про методи наукового пізнання та перетворення дійсності; це один з аспектів гносеології, який розробляється таким її розділом, як логіка та методологія науки. Однією з найбільш актуальних проблем сучасного етапу розвитку логіки та методології науки є питання про необхідність виділення поряд з емпіричним та теоретичним рівнями наукового пізнання ще одного відносно самостійного рівня – метатеоретичного, який є передумовою самої теоретичної діяльності в науці. Беручи за основу метатеоретичний рівень наукового пізнання, що містить набір вихідних ідей та методологічних установок, нами зроблена спроба опису, пояснення, передбачення результатів процесу фізичної реабілітації спортсменів з обмеженими фізичними можливостями. За основу нами взято вчення про методологію концепцій Т. Куна та І. Лакатоса. Наука, на думку І. Лакатоса, є і має бути змаганням дослідних програм, що конкурують між собою. Таким чином, за Лакатосом, історія науки постає як історія конкуренції дослідних програм. Такий підхід висуває на перший план взаємозв'язок між різними епістемологіями та історіографією науки, а також момент еволюції наукового пошуку. Сутність наукової еволюції полягає в тому, що порівнювати з емпірією потрібно не одну ізольовану теорію, а серію змінюваних теорій, пов'язаних між собою єдиними основоположними принципами. Провідною рисою і тенденцією сучасного етапу розвитку наукового пізнання є його гуманізація. Мається на увазі не лише гуманістична переорієнтація використання наукових досягнень, а насамперед перебудова методологічних основ науки, стилю мислення, архетипу наукового пізнання. Одним з головних завдань гуманізації наукового пізнання є формування нового гуманістичного стилю мислення. Саме він є сполучною ланкою між основними методологічними принципами наукового пізнання і загальними ідеями, які виражають сутність того чи іншого світогляду, що є в ньому найважливішим. Серед пріоритетних ідей, що визначають методологічні основи гуманістичної орієнтації сучасного наукового пізнання, виділяють два основоположення: по-перше, ідею культури як міри розвитку людини; по-друге, ідею єдиної науки про людину [1, 2]. Функціонально-ціннісна переорієнтація наукового пошуку в дусі єдиної науки як науки про людину передбачає таку якісну зміну в науці, коли її предметний зміст буде прямо зорієнтованим на гуманістичні цінності. Наука робить лише перші кроки в цьому напрямку.

Концепція відображає взаємодію і взаємозв'язок різних підходів до дослідження проблеми фізичної реабілітації спортсменів з обмеженими фізичними можливостями. Створення програми фізичної реабілітації для спортсменів з обмеженими фізичними можливостями є основною ланкою у проведенні наукової роботи. Спираючись на результати дослідження А. Герцика (2009) можна стверджувати, що спортсмени з обмеженими фізичними можливостями є суб'єктами процесу фізичної реабілітації. Складовими процесу фізичної реабілітації є методики фізичних вправ, планування і виконання програм функціонального відновлення, ступінь ефективності програмного забезпечення [4]. В основу програми фізичної реабілітації покладено такі методичні принципи: вибір і визначення раціональної спрямованості засобів та методів фізичної реабілітації; обґрунтування регламентації застосування різних засобів і методів фізичної реабілітації; визначення критеріїв їх ефективності. Спортивні навантаження пов'язані із систематичними та істотними за обсягом та інтенсивністю навантаженнями, що ставить підвищені вимоги до фізіологічних систем організму інвалідів [7]. Водночас, основне й супутні захворювання спорстменів-інвалідів вимагають корекційного впливу засобів фізичної реабілітації. Відповідно до нозологічної групи спортсменам з обмеженими фізичними можливостями застосовують диференційовано найбільш ефективні засоби й методи з урахуванням періоду й інтенсивності фізичного навантаження, перебігу основного й супутніх захворювань [6, 8]. Систематичні тренувальні заняття, участь в змаганнях не тільки підвищують адаптацію інвалідів до умов життя, які змінилися, розширюють їх функціональні можливості, допомагають оздоровленню організму,

але й сприяють виробленню координації в діяльності опорно-рухового апарату, кардіореспіраторної, травної систем і системи виділення, сприятливо діють на психіку інвалідів, мобілізують їх волю на боротьбу з хворобою, повертають людям почуття соціальної повноцінності. Саме фізична реабілітація поєднує в собі засоби, які застосовуються для збільшення рухової активності [5]. Зміна постави, розлад діяльності рухового аналізатора, підвищена збудженість, інертність психіки утруднює адаптацію організму до фізичних навантажень. Заняття спортом вимагає від неповносправного спортсмена великої затрати психічної, емоціональної, та фізичної енергії. В умовах сучасної системи спортивного тренування спортсменів-інвалідів, коли високого результату можна досягнути лише через ефективне тренування з використанням значних навантажень, важливим є повноцінне відновлення із застосуванням різних методів його стимуляції, оздоровлення організму загалом. Забезпечення корекційної спрямованості передбачає розробку та впровадження спеціальних методів, методичних прийомів, засобів навчання та тренування, запровадження відповідних до можливостей атлетів із вадами зору, слуху, опорно-рухового апарату, відхиленнями розумового розвитку форм організації занять [3, 5]. Навчально-тренувальний процес ґрунтується на принципі єдності корекції й навчання та здійснюється з урахуванням актуального рівня розвитку та активності спортсменів.

Висновки. У фізичній реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями акцент робиться на пошук нетрадиційних засобів відновлення, орієнтуючись на технології, що сполучають фізичне (тілесне) і психічне (духовне). У сфері фізичної реабілітації спортсменів-інвалідів існує недооцінка тієї обставини, що застосування спеціальних вправ, корекційного масажу, гідрокінезотерапії та інших засобів фізичної реабілітації є не менш важливими, ніж заняття фізкультурою і спортом.

Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні наукового експерименту щодо підтвердження ефективності застосування розробленої програми фізичної реабілітації спортсменів з обмеженими фізичними можливостями.

Використані джерела

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб, 2001. – 288 с.
2. Бєлікова Н.О. Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: теорія та методика : [монографія] / Бєлікова Наталія Олександрівна. – К. : Козарі, 2012. – 584 с.
3. Дубровский В. И. Реабилитация инвалидов-спортсменов : Спортивная медицина : [учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / В. И. Дубровский. – 2-е изд., доп. – М. : ВЛАДОС, 2002. – 480 с.
4. Мухін В. М. Фізична реабілітація : підручник / В. М. Мухін. – Вид. 3-тє, перероб. та доп. – К. : Олімпійська література, 2010. – 488 с.
5. Спортивна медицина і фізична реабілітація : навч. посіб. / В. А. Шаповалова, В. М. Коршак, В. М. Халтагарова [та ін.]. – К. : Медицина, 2008. – 248 с.
6. Rudenko R. Improvement of the massage curriculum for the future physical therapists / Romanna Rudenko // Proceedings of the 4th EMUNI Higher Education & Research Conference : Brdo pri Kranju – Slovenia, 2013. – S 47-52.
7. Gowin W. Basic principles for musculoskeletal health and imaging in medicine and rehabilitation / Wolfgang Gowin // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2010. – № 1. – С. 48 – 54.
8. Estimation of the efficiency of physical therapy for disabled athletes in Ukrainian end overseas publications / Romanna Rudenko // Life end movemend : Ratownictwo Wodne Rzeczpospolitej – 2014. – №1/2 – S 3-11.

Rudenko R.

SOME ASPECTS OF THE CONCEPT OF PHYSICAL REHABILITATION OF ATHLETES WITH DISABILITIES

We consider the direction of the formation and development of physical rehabilitation of athletes with physical disabilities. The analysis of the research on the application of facilities of physical rehabilitation for disabled athletes. It is established that the means of physical rehabilitation are correctional orientation. Grounded conceptual framework of the program of physical rehabilitation.

Key words: *the concept, correction, program, athletes with physical disabilities, physical rehabilitation.*

Стаття надійшла до редакції 04.09.2014 р.